

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНА УСТАНОВА
«ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ
ІНСТИТУТ «БЕЙТ-ХАНА»

Кафедра педагогіки та психології

Диференційна психологія

**РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни**

підготовки

бакалаврів

(назва рівня вищої освіти)

галузі знань

05 Соціальні та поведінкові науки

(шифр і назва галузі знань)

Спеціальності

053 Психологія

(код і найменування спеціальності)

2023 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Диференційна психологія» спеціальності 053 Психологія освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів для здобувачів вищої освіти III курсу.

Розробник: Гмиріна О. І., кандидат психологічних наук

Робоча програма розглянута та затверджена на засіданні кафедри педагогіки та психології

Протокол від «28» серпня 2023 року № 1

Зав. кафедри

(підпис)

док. пед. наук, професор С. В. Сапожников
(прізвище та ініціали)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми «29» серпня 2023 року

Гарант освітньої програми

(підпис)

к. псих. наук М. М. Ярошко
(прізвище та ініціали)

Робоча програма перевірена навчально-методичним відділом «30» серпня 2023 року

Завідувач навчально-методичного відділу

(підпис)

І. В. Зеркаль
(прізвище та ініціали)

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисциплін за формами навчання	
	Денна	Заочна
Статус дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)	обов'язкова	обов'язкова
Мова викладання	українська	українська
Передумови вивчення навчальної дисципліни (які дисципліни мають передувати вивченню)	ОДФ 2. 01 Загальна психологія з практикумом ОДФ 2. 06 Експериментальна психологія ОДФ 2. 07 Вікова психологія ОДФ 2. 08 Педагогічна психологія	ОДФ 2. 01 Загальна психологія з практикумом ОДФ 2. 06 Експериментальна психологія ОДФ 2. 07 Вікова психологія ОДФ 2. 08 Педагогічна психологія
Курс	III	III
Семестр	6	6
Загальний обсяг годин / кредитів	120/4	120/4
Кількість змістовних модулів	2	2
Годин на аудиторне вивчення	54	14
Годин на самостійне вивчення	66	106
Форма підсумкового контролю	іспит	іспит

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Диференційна психологія» є ознайомлення студентів з індивідуальними і типовими відмінностями між людьми, зумовленими психофізіологічними особливостями їх нейрофізіологічного розвитку, формування цілісної наукової системи знань про багаторівневу структуру індивідуальності людини та використання цих уявлень в науково-дослідницькій та практичній діяльності психолога.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Диференційна психологія» є

- ознайомлення з роллю індивідуалізації біологічних, соціальних процесів в життєдіяльності людини;
- оволодіння законами, факторами, детермінантами процесів індивідуалізації розвитку людини;
- формування та розвиток уявлення про методи вивчення індивідуальних відмінностей;
- навчання навичкам використання властивості унікальності людей в практиці психологічної роботи;
- розвиток культури професійного мислення завдяки оволодінню логікою системного аналізу явищ.

2. Компетентності та заплановані результати навчання

Дисципліна «Диференційна психологія» забезпечує набуття здобувачами освіти ряду *компетентностей*.

Компетентності, що формуються:

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії,

ЗК9. Здатність працювати в команді.

СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології

СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

СК5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій та психологічні прилади для вирішування професійних завдань з психодіагностики та психокорекції психоемоційних станів, узгодженості психічних процесів та регуляції поведінки.

СК6. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження

СК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації

СК8. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову, вт. Ч. особам, які отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни).

СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики

СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку

СК12 Здатність до реалізації психологічної діяльності в етнічному середовищі.

Програмні результати навчання:

ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання).

ПР11. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій (в. т. ч. у роботі з особами, що отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни).

ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.

ПР16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.

Після вивчення курсу «Диференційна психологія» студенти повинні **знати**:

- специфіку, історію становлення та методи диференційної психології як окремої галузі психологічного знання;
- теоретичні основи аналізу індивідуально-психологічних відмінностей між людьми;
- сучасні уявлення про джерела індивідуальних відмінностей (впливу факторів спадковості та середовища в їх формуванні);

- психологічні відмінності у формально-динамічних, предметно-змістових та духовно світоглядних властивостях між людьми та співвідносити їх з відповідними концепціями та класифікаціями;
- особливості психокорекційної, консультативної, психотерапевтичної та педагогічної роботи з особами різних психологічних типів.

вміти:

- застосовувати системний підхід у вивченні індивідуальності людини;
- визначати індивідуально-психологічні особливості особистості, їх походження;
- інтегрувати різноманітні дані про індивідуально-психологічні властивості досліджуваної людини в єдине цілісне уявлення про її індивідуальність;
- встановлювати взаємозв'язок та спадкоємність між різними диференційно-психологічними та диференційно-психофізіологічними теоріями, концепціями, класифікаціями та типологіями.

володіти:

- знаннями про індивідуально-психологічні відмінності у практиці психологічної роботи: в педагогіці, у профдобрі, в управлінні, бізнесі, політиці, психологічному консультуванні, психотерапії, коучінгу та інших сферах діяльності практичного психолога;
- методами дослідження індивідуально-психологічних відмінностей як цілісної системи властивостей особистості.

4. Зміст програми навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Предмет, завдання та методи диференційної психології

Тема 1. Місце диференційної психології в системі психологічного знання

Психологічна різноманітність як предмет пізнання. Предмет диференційної психології. Історія становлення диференційної психології як науки. Категоріальний апарат і особливості організації знань в сучасній диференційній психології.

Література [3, 9, 12, 22, 25, 35]

Тема 2. Індивідуальність як предмет аналізу в диференційній психології

Поняття «індивідуальність» і підходи до його інтерпретації. Уявлення про індивідуальність в історичній ретроспективі. Інтеграційна модель індивідуальності. Індивідуальність в контексті гуманітарної парадигми. Індивідуальні відмінності у тварин і людини як предмет диференційної психології і психофізіології. Основні чинники походження індивідуальних відмінностей: спадковість і середовище, вроджене і придбане.

Література [2, 4, 6, 8, 13, 26, 29]

Тема 3. Методи диференційної психології

Джерела знань про індивідуально-психологічні відмінності. Кількісні дослідження і вимірювальні процедури. Тести: можливості та обмеження. Статистичні методи у вивченні індивідуальних відмінностей. Гуманітарна парадигма і якісні дослідження. Значення досягнень загальної психофізіології та диференційної психології для становлення наукових методів психофізіології індивідуальних відмінностей. "Типологічний" і "вимірювальний" принципи. Види статистичного аналізу. Розвиток електрофізіологічних методів і їх застосування для вимірювання індивідуальних відмінностей. Резонансна теорія. Роль генотипу в параметрах спонтанної і викликанної ритміки. Об'єднання фізіологічного,

психологічного та поведінкового рівнів в комплексних дослідженнях індивідуальних відмінностей.

Література [1, 9, 14, 23, 30, 35]

Тема 4. Систематизація індивідуальних відмінностей: теоретичні основи і прийоми

Тип, характеристика і стиль як основні засоби систематизації індивідуально-психологічних відмінностей. Поняття «тип» і типологічний підхід. Поняття «риса» і вимірковальний підхід. Стиль: варіанти і сфери прояву. Загальне уявлення про стиль. Поняття життєвого стилю в психології. Поняття когнітивного стилю в психології індивідуальності. Індивідуальний стиль діяльності. Стратегії і стилі спілкування.

Література [3, 8, 10, 20, 26, 29]

Тема 5. Норма і індивідуальні відмінності

«Норма» як плюралістичне та статистичне поняття. Типологічний і вимірковальний аспекти поняття «норма». Уявлення про «нормальну людину». Зумовлення норм соціальними стереотипами. Норми, пов'язані із психічним здоров'ям. Суб'єктивні зміни норм.

Література [3, 8, 10, 20, 26 29]

Тема 6. Групові відмінності в контексті диференційної психології

Стать у структурі індивідуальності. Аспекти статевої ідентичності. Теорії розвитку статевої ідентичності. Аспекти статевої диференціації. Статеві відмінності в психічній діяльності і поведінці. Статевий диморфізм і гендерна спеціалізація. Вік і когортна приналежність як чинники формування індивідуальності. Расові, етнічні та соціокультурні детермінанти диференціації.

Література [5, 6, 11, 15, 16, 17, 18]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Біологічні основи індивідуальних відмінностей у психіці і поведінці. Індивідуальні відмінності у сфері пізнання

Тема 7. Тілесні особливості як засади систематизації психічних відмінностей

Нейрофізіологічні передумови формування індивідуально-психологічних відмінностей. Баланс вегетативних впливів як основа типології. Диференційна біоритмологія: ранковий і вечірній типи. Тілесна конституція і соматотип. Організм як тілесний чинник індивідуальності.

Література [2, 7, 10, 15, 27, 29]

Тема 8. Властивості нервової системи і типи ВНД

Методологічні підходи до вивчення властивостей нервової системи. Властивості нервової системи як основа типології. Прикладні аспекти теорії властивостей і типів ВНД. Сила нервової системи. Рухливість-інертність і лабільність нервових процесів, баланс нервових процесів. Статеві-вікові особливості прояви властивостей нервової системи. Методичні питання вивчення властивостей нервової системи. "Довільні" і "мимовільні" методики вивчення властивостей нервової системи. Про методи спостереження і опитування при вивченні властивостей нервової системи. Шляхи підвищення надійності діагностики типологічних особливостей прояву властивостей нервової системи.

Література [2, 7, 10, 15, 27, 29, 33]

Тема 9. Функціональна асиметрія півкуль і профіль латеральної організації

Функціональні відмінності півкуль як передумови формування психологічних відмінностей. Нейропсихологія індивідуальних відмінностей. Дискусійні аспекти уявлень про функціональну асиметрію та профілі латеральної організації.

Література [2, 7, 10, 15, 27, 29, 33]

Тема 10. Індивідуальний досвід пізнання і картина світу

Чуттєве пізнання: відчуття і сприйняття. Сенсорно-перцептивні процеси: індивідуальні відмінності. Перцептивні когнітивні стилі. Структура образу як умова формування індивідуальної картини світу. Раціональне пізнання: різноманітність стилів мислення. Життєвий шлях творчої особистості. Конструктивні тенденції індивідуальності.

Література [2, 4, 6, 8, 13, 26, 29]

Тема 11. Універсальні когнітивні процеси як джерело індивідуалізації пізнання

Увага: варіанти проявів індивідуалізації. Властивості і види уваги. Нові підходи до вивчення уваги. Пам'ять: різноманітність видів і підходів до вивчення індивідуальних особливостей. Мнемічна індивідуальність як унікаум. Індивідуальні особливості різних видів пам'яті. Індивідуальні особливості уяви.

Література [1, 3, 9, 12, 20, 22]

Тема 12. Мова і мовлення в контексті диференційної психології

Поняття про мову як феномен культурно-історичного розвитку. Співвідношення між мовою та мовленням у людській діяльності. Ідентифікація мовленнєвої індивідуальності. Механізми мови як інструмент індивідуалізації. Мова, яка лунає і її індивідуальні особливості. Письмова мова: знання про почерк і аналіз текстів. Лінгвістичні здібності.

Література [1, 3, 9, 12, 20, 22, 31]

Тема 13. Інтелект і здібності

Уявлення про інтелект в диференційній психології. Здібності: теоретичні підходи і варіанти інтерпретації. Біологічні фактори як передумови здібностей. Сучасні психологічні теорії здібностей. Два підходи у вивченні здібностей: особистісно-діяльнісний та функціонально-генетичний. Здібності, обдарованість, талант, геніальність. Співвідношення понять «здібності» та «якості». Здібності та академічна успішність. Загальні та спеціальні здібності. Уявлення про інтелект, його структуру та індивідуальні відмінності в інтелекті. Музичні здібності, їх структура. Типологія музичного сприйняття. Особистісні особливості музикантів. Математичні здібності. Структура математичних здібностей. Мовні здібності. Типи мовних здібностей: комунікативно-мовний та когнітивно-лінгвістичний. Ознаки мовних здібностей. Здібності до образно-творчої діяльності. Дитяче сприйняття як передумова обдарованості до образно-творчого мистецтва.

Література [1, 3, 9, 12, 20, 22, 31]

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													Форма контролю
	денна форма						Заочна форма							
	усьог о	у тому числі					усьо го	у тому числі						
		л	с	ла б	п	с.р.		л	с	ла б	п	с.р.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Предмет, завдання та методи диференційної психології														
Тема 1. Місце диференційної психології в системі психологічного знання	9	2				2	5	8					8	У
Тема 2. Індивідуальність як предмет аналізу в диференційній психології	9	2	2				5	10	2				8	У, ПК
Тема 3. Методи диференціальної психології	11	2				3	6	11	2				9	У, ПК
Тема 4. Систематизація індивідуальних відмінностей: теоретичні основи і прийоми	9	2	2				5	8					8	К
Тема 5. Норма і індивідуальні відмінності	9	2				2	5	10	2				8	У
Тема 6. Групові відмінності в контексті диференційної психології	9	2				2	5	11	2				8	КР
Разом за змістовим модулем 2	56	12	4			9	31	58	8				49	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 Біологічні основи індивідуальних відмінностей у психіці і поведінці. Індивідуальні відмінності у сфері пізнання														
Тема 7. Тілесні особливості як засади систематизації психічних відмінностей	9	2				2	5	8					8	У

Тема 8. Властивості нервової системи і типи ВНД	9	2	2			5	10	2				8	У, ПК
Тема 9. Функціональна асиметрія півкуль і профіль латеральної організації	9	2			2	5	9					9	У, ПК
Тема 10. Індивідуальний досвід пізнання і картина світу	9	2	2			5	8					8	К
Тема 11. Універсальні когнітивні процеси як джерело індивідуалізації пізнання	10	2			3	5	10	2				8	У
Тема 12. Мова і мовлення в контексті диференційної психології	9	2	2			5	8					8	ПК
Тема 13. Інтелект і здібності	9	2			2	5	10	2				8	КР
Разом за змістовим модулем 2	64	14	6		9	35	63	6				57	
Всього	120	26	10		18	66	120	14				106	

Форми контролю: усне опитування – У
контрольні роботи – КР
перевірка конспектів – ПК
тестування – Т

6. Темі лекцій

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах		Максим. кількість балів
		Денна форма	Заочна форма	
1	Місце диференційної психології в системі психологічного знання	2		
2	Індивідуальність як предмет аналізу в диференційній психології	2	2	
3	Методи диференціальної психології	2	2	
4	Систематизація індивідуальних відмінностей: теоретичні основи і прийоми	2		

5	Норма і індивідуальні відмінності	2	2	
6	Групові відмінності в контексті диференційної психології	2	2	
7	Тілесні особливості як засади систематизації психічних відмінностей	2		
8	Властивості нервової системи і типи ВВД	2	2	
9	Функціональна асиметрія півкуль і профіль латеральної організації	2		
10	Індивідуальний досвід пізнання і картина світу	2		
11	Універсальні когнітивні процеси як джерело індивідуалізації пізнання	2	2	
12	Мова і мовлення в контексті диференційної психології	2		
13	Інтелект і здібності	2	2	
Усього годин		26	14	

7. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах		Максим. кіл-ть балів
		Денна форма	Заочна форма	
1	Теоретичні та емпіричні класифікації особистості і характеру	2		2
2	Індивідуальні відмінності в темпераменті	2		2
3	Значення диференціальної психології в роботі кадрової служби	2		2
4	Індивідуальні особливості діяльності	2		2
5	Сімейне оточення та індивідуальні відмінності	2		2
Усього годин		10		10

8. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах		Максим. кіл-ть балів
		Денна форма	Заочна форма	
1	Виявлення особливостей структури інтелектуальних здібностей на основі тесту Р.Амтхауера	2		2
2	Виявлення особливостей структури рис особистості та типів особистості на основі опитувальника Р.Кеттела	2		3
3	Вивчення індивідуальних особливостей темпераменту на основі тесту Я. Стреляу	2		2
4	Вивчення особливостей характеру на основі характерологічного опитувальника К. Леонгарда	2		2
5	Методика вивчення спрямованості особистості за допомогою колірного тесту М.Люшера	2		2
6	Методика визначення стресостійкості та соціальної адаптації Холмса і Раге	2		2
7	Психодіагностичне вивчення креативних здібностей на основі тесту Д.Гілфорда	2		2

8	Психологічне дослідження особистості та особистісних порушень за методикою «Плями Роршаха»	2		2
9	Методика психодіагностики особистісних властивостей за допомогою тесту ММРІ	2		3
Усього годин		18		20

9. Теми лабораторних занять (не передбачено)

10. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах		Максим. кіл-ть балів
		Денна форма	Заочна форма	
1	Предмет і завдання диференційної психології		2	
2	Історія диференційної психології		2	
3	Сучасне розуміння переднаукових джерел психології індивідуальних відмінностей		2	3
4	Специфіка застосування в психології індивідуальних відмінностей загальнонаукових методів		2	
5	Співвіднесення між собою підстави для виділення типів характеру		2	
6	Аналіз понять «особистість», «індивід», «індивідуальність» в різних наукових школах психології	3	2	3
7	Зміст основних рис особистості в концепції Р. Кеттелла (дитячий і дорослий варіанти)	2	2	
8	Різні пояснювальні моделі гендерних відмінностей в індивідуальності людини		2	
9	Соціальні і культурні фактори моральної свідомості чоловіків і жінок		2	
10	Вікова специфіка індивідуальності людини з точки зору інтегративного підходу в диференціальній психології		2	
11	Властивості суб'єкта діяльності і специфіка їх взаємозв'язку з індивідуально-психологічними особливостями людини		2	
12	Роль асиметрії півкуль головного мозку при прояві пізнавальних процесів і особистості людини		2	3
13	Існуючі теорії психології здібностей		2	
14	Емпіричний шлях вивчення структури індивідуальності: способи побудови, модель Дж.Ройса і А.Пауелла	3	2	
15	Теоретичний шлях вивчення структури індивідуальності: концепції Б.Г.Ананьєва, Е.А.Голубєвої		2	
16	Теоретичний шлях вивчення структури індивідуальності: концепції В.С. Мерліна, С.К. Нартова-Бочавер	3	2	

17	Основні етапи алгоритму вивчення індивідуальних психологічних відмінностей		2	2
18	Біологічні основи індивідуальні відмінностей: конституційні теорії Е. Кречмера, У.Шелдона і К.Конрада	3	2	
19	Сучасні біологічні теорії індивідуальних психологічних відмінностей: психобіологічна модель К. Клонінгера, проблеми вивчення міжполушарної асиметрії	3	2	3
20	Сучасні біологічні теорії індивідуальних психологічних відмінностей: біологічні підстави теорії Г. Айзенка	3	3	2
21	Психофізіологічні основи індивідуальних відмінностей: роботи І.П. Павлова, Б.М.Теплова, В.Д. Небиліцина, В.М. Русалова			
22	Психофізіологічні характеристики і успішність в діяльності		2	2
23	Проблема визначення поняття та структури інтелекту		2	
24	Індивідуальні відмінності в інтелекті: ранні психометричні теорії Ч. Спірмена, Л. Терстоуна, Дж. Гілфорда	3	2	3
25	Індивідуальні відмінності в інтелекті: ієрархічні моделі (С. Берт, Ф. Вернон, Д.Векслер, Р. Кеттелл)	3	2	
26	Індивідуальні відмінності в інтелекті: теорії множинності інтелектів (Р.Стернберг, Г.Айзенк, Г. Гарднер)	3	2	
27	Індивідуальні відмінності в інтелекті: когнітивні теорії (роботи Е. Рота, А.Дженсена, Д. і А. Хендріксона, С. Стернберга, Б. Стернберга)	3	3	
28	Стильовий підхід до вивчення пізнавальної сфери: когнітивні стилі (роботи Г.Уіткін)	3	2	
29	Стильовий підхід до вивчення пізнавальної сфери: Менінгерське дослідження стилів пізнавального контролю		2	2
30	Стильовий підхід до вивчення пізнавальної сфери: когнітивні стилі роботи Дж.Кегана		2	
31	Стильовий підхід до вивчення пізнавальної сфери: дослідження когнітивних стилів в рамках когнітивних теорій особистості (О. Харві, Д. Ханта і Г. Шродер, Дж. Келлі)	3	2	
32	Стильовий підхід до вивчення пізнавальної сфери: стилі кодування інформації (І.П. Павлов, НЛП)		2	
33	Стильовий підхід до вивчення пізнавальної сфери: інтелектуальні стилі (роботи Д.Б. Богоявленської, Р.Стернберга, Р. Бремсона і А. Харрісона)	3	2	
34	Стильовий підхід до вивчення пізнавальної сфери: епістемологічні стилі (Роботи Дж. Росса, Ч. Носала, М.А. Холодної)	2	2	
35	Подання про структуру темпераменту в зарубіжних концепціях: типологічний підхід (Гіппократ, Гален, І. Кант, В. Вундт), критика підходу	3	2	

36	Уявлення про структуру темпераменту в зарубіжних концепціях: факторно-аналітичний підхід (роботи Г. Хейманса і Е. Вірси, С. Берта, Дж. Гілфорда, Л. Терстоуна), критика підходу	3	3	
37	Сучасні зарубіжні теорії темпераменту (роботи А. Томаса і С. Чесс, А. Басса і Р. Пломін, Я. Стреляу, М. Ротбарт і Д. Деррібері)	2	2	
38	Уявлення про структуру темпераменту в вітчизняних концепціях: дослідження в рамках фізіології ВНД (І.П. Павлов, А.Г. Іванов-Смоленський, Н.І.Красногорський)	2	3	
39	Уявлення про структуру темпераменту в вітчизняних концепціях: дослідження В.М. Теплова, В.Д. Небиліцина, В.М. Русалова		2	
40	Типологічний підхід до особистісної сфери в роботах Феофраста, О. Грооса, К.Г.Юнга		2	
41	Факторно-аналітичний підхід до виявлення особистісних рис: лексична гіпотеза, теорія Р. Кеттелла		2	
42	Факторно-аналітичний підхід до виявлення особистісних рис: теорія Г. Айзенка	3	2	2
43	Факторно-аналітичний підхід до виявлення особистісних рис: Велика п'ятірка, Темна тріада		2	
44	Статеві відмінності в психологічних характеристиках (роботи Е. Маккобі і К. Джеклін) і їх пояснення в біологічних теоріях (роботи В.А. Геодакяна, Л.Елліса)		2	
45	Статеві відмінності в психологічних характеристиках (роботи Е. Маккобі і К. Джеклін) і їх пояснення в соціальних теоріях (теорії навчання, ідентифікації, статево-рольової схематизації, когнітивна теорія)	2	3	
46	Відмінності в психологічних характеристиках, обумовлені расовими відмінностями, соціально-економічними характеристиками, структурою сім'ї	2	2	3
47	Формування індивідуальних психологічних відмінностей в онтогенезі: типи стабільності і змін (Дж. Кеган, Дж. Флейвелл)	2	2	
48	Формування індивідуальних психологічних відмінностей в онтогенезі: методи дослідження процесу розвитку (порівняльно-віковий та лонгітюдний методи і їх суміщення в роботі К. Шайи), прояви індивідуальних відмінностей в процесі розвитку	2	2	
49	Ідіографічний і номотетичний підхід до аналізу індивідуальності (В. Дільтей, В. Штерн, Г. Оллпорт, феноменологічна психологія)	2	3	
50	Методи ідіографічного дослідження індивідуальності		2	2
Усього годин		66	106	30

11. Індивідуальні навчально-дослідні та науково-дослідні завдання (не передбачено)

12. Методи навчання:

Загальні:

1. **Словесні** методи навчання: евристична бесіда; акроматичне пояснення (індукція, дедукція, традукція), розповідь, лекція, інструктаж, робота з підручником.
2. **Наочні** методи навчання: ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження.
3. **Практичні** методи навчання: вправи, практичні й дослідні роботи.
4. **Активні** методи навчання: сократівська бесіда, дискусія.

За характером пізнавальної діяльності:

- 1) *пояснювально-ілюстративний* (інформаційно-рецептивний) метод: викладач організує сприймання та усвідомлення учнями інформації, а студенти здійснюють сприймання (рецепцію), осмислення і запам'ятовування її;
- 2) *репродуктивний*: викладач дає завдання, у процесі виконання якого студенти здобувають уміння застосовувати знання за зразком;
- 3) *проблемного виконання*: викладач формулює проблему і вирішує її, студенти стежать за ходом творчого пошуку (студентам подається своєрідний еталон творчого мислення);
- 4) *частково-пошуковий* (евристичний): викладач формулює проблему, поетапне вирішення якої здійснюють студенти під його керівництвом (при цьому відбувається поєднання репродуктивної та творчої діяльності студентів);
- 5) *дослідницький*: викладач ставить перед студентами проблему, і ті вирішують її самостійно, висуваючи ідеї, перевіряючи їх, підбираючи для цього необхідні джерела інформації, прилади, матеріали тощо.

Методи навчання відповідно до програмних результатів:

- ПРН 1** – навчальна дискусія; робота в малих групах, «займи позицію»;
- ПРН 2** - лекція, навчальна дискусія, інструктаж; індивідуальні роботи, метод проектів; «коло ідей», «акваріум», «мозковий штурм», «метод Прес», «займи позицію», «навчаючись-учусь»; презентація;
- ПРН 9** – лекція, проблемне навчання, портфоліо; робота в малих групах; демонстрація, презентація;
- ПРН 11** – індивідуальні роботи, метод проектів; «коло ідей», «мозковий штурм», «метод Прес», «займи позицію», рольова гра, імітація, «ток-шоу»; дерево рішень, асоціативний куш, таблиця «З-Х-Д», тричастинний щоденник, есе;
- ПРН 13** – метод проектів; моделювання; «коло ідей», дискусія; проблемний виклад; дослідницький;
- ПРН 16** – «коло ідей», «акваріум», «мозковий штурм», «метод Прес», «займи позицію», «навчаючись-учусь», «мікрофон», рольова гра, імітація, «ажурна пилка», «ток-шоу».

13. Методи контролю

- оцінка вирішення типових завдань;
- критерійно-орієнтовані тести по окремих розділах дисципліни і дисципліні в цілому;
- письмові контрольні роботи;
- усне опитування під час занять;
- дистанційний контроль;
- підсумковий тест/екзамен.

14. Критерії та порядок оцінювання результатів навчання

Поточне оцінювання та самостійна робота													Підсумковий тест (екзамен)	Сума балів
Змістовий модуль 1						Змістовий модуль 2								
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6 КР	T 7	T 8	T 9	T 10	T 11	T 12	T 13	40	100
Поточний контроль														
2	3	2	4	2	2	2	2	3	2	2	2	2		
Контроль самостійної роботи														
2	2	3	2	3	2	3	2	3	2	2	2	2		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
83–89	B	добре	
75–82	C		
68–74	D	задовільно	
60–67	E		
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ І ВМІНЬ:

За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS
Відмінно	90–100	A

ставиться, якщо студент:

- ґрунтовно і повно відтворює вивчений матеріал;
- виявляє повне розуміння матеріалу, обґрунтовує свої думки, застосовує знання на практиці, наводить необхідні приклади не тільки за підручником, а й самостійно складені;
- викладає матеріал послідовно і правильно з точки зору норм літературної мови.
- вміє застосовувати його для вирішення конкретних професійних завдань.

Оцінка «відмінно» виставляється студентам, які засвоїли взаємозв'язок основних понять дисципліни і професії, яку вони набувають, виявили творчі здібності і використовують їх при вивченні навчально-програмного матеріалу. Відмінному рівню відповідає правильна й вичерпна відповідь на поставлене питання, в якій студент показав усебічне системне знання програмного матеріалу; засвоєння основної та додаткової літератури; чітке володіння понятійним апаратом, методами, методиками та інструментами, вивчення яких передбачено програмами дисциплін; уміння аргументувати своє ставлення до відповідних категорій, залежностей та явищ.

За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS
Добре	83–89	B
	75–82	C

ставиться, якщо студент дає відповідь, що задовольняє тим же вимогам, що й оцінка “5”, але допускає деякі помилки, які сам виправляє після зауваження викладача, та поодинокі недоліки в послідовності викладу матеріалу і мовленнєвому оформленні.

Оцінка «дуже добре» (83–89 балів, B) – вище середнього рівня з кількома помилками – виставляється студентам, які повністю опанували навчально-програмний матеріал, успішно виконали завдання, передбачені програмою, засвоїли основну літературу, яка рекомендована програмою. Оцінка «добре» виставляється студентам, які показують систематичний характер знань з дисципліни і вміють самостійно поповнювати свої знання протягом всього навчання;

Оцінка «добре» (75–82 бали, C) – виставляється студентам, які опанували навчально-програмний матеріал, успішно виконали завдання, передбачені програмою, засвоїли основну літературу, яка рекомендована програмою; таким чином, робота студентами виконана, але з певною кількістю помилок.

За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS
Задовільно	68–74	D
	60–67	E

ставиться, якщо студент виявляє знання і розуміння основних положень даної теми, але:

- відтворює матеріал не досить повно і допускає помилки у формулюванні правил;
- не вміє глибоко і переконливо обґрунтовувати свої думки і відчуває труднощі під час добору прикладів;
- відтворює матеріал непослідовно і допускає помилки в мовленнєвому оформленні.

Оцінка «задовільно» (68–74 бали, D) – виставляється студентам, які знають основний навчально-програмний матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, виконують завдання непогано, але зі значною кількістю помилок, ознайомлені з основною літературою, яка рекомендована програмою. Задовільному рівню відповідає у цілому правильна відповідь на поставлене запитання (завдання), якщо студент показав достатній рівень знань з основного програмного матеріалу, але не спромігся переконливо аргументувати свою відповідь, помилився у використанні понятійного апарата, показав недостатні знання літературних джерел. Оцінка «задовільно» виставляється студентам, які допустили на екзамені помилки при виконанні екзаменаційних завдань, але під керівництвом викладача вони знаходять шляхи їх подолання.

Оцінка «достатньо» (60–67 балів, E) – виставляється студентам, які знають основний навчально-програмний матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії.

За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS
Незадовільно з можливістю повторного складання	35–59	FX
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням	0–34	F

ставиться, якщо студент виявляє незнання більшої частини вивченого матеріалу відповідно розділу, допускає у формулюванні правил помилки, що спотворюють їх зміст, непослідовно і невпевнено викладає матеріал.

15. Форми поточного та підсумкового контролю успішності навчання.

Форми поточного контролю: усне опитування, перевірка конспектів, письмове опитування.
Форма підсумкового контролю: контрольна робота, іспит.

Перелік екзаменаційних питань

1. Предмет, завдання диференціальної психології.
2. Місце диференціальної психології в системі наукового знання.
3. Історія виникнення і розвитку диференціальної психології.
4. Основні поняття диференціальної психології.
5. Методи диференціальної психології.
6. Структура суб'єкта взаємодії зі світом: організм, індивід, особистість, індивідуальність.
7. Вимірювання ступеня мінливості.
8. Універсальність індивідуальних відмінностей.
9. Природа спадковості. Взаємозв'язок спадковості і навколишнього середовища.
10. Індивід як біосоціальна цілісність. Генотип і фенотип індивіда.
11. Статеві-вікові і індивідуально-типові класи індивідуальних властивостей.
12. Конституційні, нейродинамічні і гормональні особливості як індивідуальні типові властивості.
13. Темперамент як форма інтеграції первинних індивідуальних властивостей.
14. Класичні теорії темпераменту.
15. Вчення І.П. Павлова про тип ВНД як фізіологічну основу темпераменту.
16. Сучасні уявлення про типи вищої нервової діяльності людини і їх значення для розуміння динамічних особливостей діяльності (Б.М. Теплов, В.Д. Небиліцин, В.С.Мерлін, Я. Стреляу).
17. Будова тіла і особливості психіки.
18. Співвідношення типів конституції і темпераменту в класифікаціях Е.Кречмера і В.Шелдона.
19. Статевий диморфізм і психологічні характеристики індивіда.
20. Типологія особистості А.Ф. Лазурського.
21. Типологія К. Юнга.
22. Концепція особистісних рис Айзенка.
23. Ієрархічна організація особистості.
24. Структура індивідуальності. Механізми формування і розвитку індивідуальності.
25. Пояснювальні концепції і інтерпретація стильових параметрів. Типологія стильової поведінки.
26. Компоненти індивідуального стилю діяльності. Психомоторні стилі.
27. Індивідуальні параметри сприйняття.
28. Диференціальні характеристики уяви. Типи уваги і пам'яті.
29. Природа інтелекту. Структура. Відхилення від середнього. Здібності та інтелект.
30. Поняття «нормативна крива розподілу». Відхилення від кривої розподілу.
31. Методи виявлення і вимірювання особливостей характеру.
32. Проблеми співвідношення індивідуального і типового в людині.
33. Уявлення про акцентуації характеру. Типи акцентуацій.
34. Класові відмінності в психологічному розвитку.
35. Соціально-економічний статус і інтелект.
36. Інтелектуальний розвиток ізольованих груп.
37. Специфіка соціальних класових відмінностей.

38. Мова як фактор, що впливає на поведінку.
39. Людська природа в різних культурах.
40. Основні типи спрямованості особистості. Методи виявлення і вимірювання особливостей спрямованості особистості.
41. Індивідуальні особливості вольової сфери.
42. Задатки і здібності в світлі уявлення про індивідуальні відмінності.
43. Індивідуальні особливості пізнавальної діяльності. Уявлення про когнітивні стилі.
44. Індивідуальні особливості сприйняття.
45. Індивідуальні особливості мислення.
46. Індивідуальні особливості уваги.
47. Конституціональні відмінності. Уявлення про соматотип.
48. Психологія статевих відмінностей на різних вікових етапах.
49. Штучна селекція як метод диференціальної психології.
50. Аналіз різних змін поведінки при систематичній варіації життєвого досвіду.
51. Статистичний аналіз відмінності і подібності.
52. Групові відмінності в здібностях (статеві, расові, культурні).
53. Структура індивідуальних рис. Теорії структурування рис. Підходи до мінливості рис.
54. Використання факторного аналізу в диференціальній психології.
55. Індивідуальний досвід пізнання і картина світу.
56. Сімейне оточення та індивідуальні відмінності.
57. Різні пояснювальні моделі гендерних відмінностей в індивідуальності людини.
58. Ідіографічний і номотетичний підхід до аналізу індивідуальності.
59. Біологічні основи індивідуальні відмінностей: конституційні теорії Е. Кречмера, У.Шелдона і К.Конрада.
60. Формування індивідуальних психологічних відмінностей в онтогенезі: типи стабільності і змін (Дж. Кеган, Дж. Флейвелл).

16. Методичне забезпечення

- 1) навчальна програма дисципліни;
- 2) робоча навчальна програма дисципліни;
- 3) комплексна контрольна робота;
- 4) екзаменаційні матеріали;
- 5) конспекти лекцій;
- 6) інформаційно-методичне забезпечення практичних та семінарських занять;
- 7) інформаційно-методичне забезпечення самостійної роботи студентів.

17. Рекомендована література

1. Диференційна психологія / С. Д. Максименко С. Д. та ін. Київ : Слово, 2013. 598 с.
2. Карапетрова О. В. Диференціальна психологія : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Бердянськ, 2014. 217 с.
3. Мазяр О. В. Диференціальна психологія: модульний курс : навчальний посібник. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2017. 284 с.
4. Мазяр О. В. Особливості роботи над професійно-орієнтованим завданням з курсу «Диференційна психологія» // Професійно-орієнтовані завдання з психології / За ред. О. Л. Музики. Навчальний посібник. Житомир, 2009. С. 123-171.
5. Романовська Л. І.Ю Подкоритова Л. О. Диференційна психологія: Навч. посібник. – Львів : Новий світ 2000, 2008. 235 с.
6. Палій А. А. Диференціальна психологія: Курс лекцій. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2007. – 776 с.

